

Zemāk piedāvātais jaunā saimniekošanas veida modelis ir Kristiāna Felbera gara darbs, kuru viņš izlolojis apmēram desmit gadu laikā un kopā ar domubiedriem un līdzgaitniekiem-uzņēmējiem novedis līdz praktiskām iniciatīvām daudzās pasaules zemēs.

Kristians Felbers (*Christian Felber*), dzimis 1972. gadā, ir austriešu politisks aktīvis un grāmatu autors, viens no *Attac*¹ (2000) dibinātājiem Austrijā un kopš 2008. gada – lektors Vīnes Saimniecības universitātē.

Līdz šim viņš ir 15 publikāciju autors. Viņa grāmata „*Gemeinwohl-Ökonomie*“ (Koplabuma ekonomika) ir tulkota 9 valodās. Viņš ir **Demokrātiskās Koplabuma bankas** un projekta **Koplabuma bilance** dibināšanas iniciators.

Lai arī šī iniciatīva dažos svarīgos punktus atšķiras no Rūdolfa Šteinera **Sociālā organisma trejādes** koncepta un pirmām kārtām pievēršas saimniecisko problēmu risinājumiem, tā tomēr ir drosmīgs solis tajā pašā virzienā. Šai ziņā tā lieliski papildina Rūdolfa Islera grāmatu „*Nachhaltigkeit*” (Ilgtspēja, skat. APLIS/JAUNUMI), ko drīzumā varēs lasīt latviešu valodā ar nosaukumu “Sociālā organisma trejāde”.

KOPLABUMA EKONOMIKA

Demokrātiskā iniciatīva aug.

2016

Pēc Bertelsmana fonda aptaujas 2010. gada jūlijā 88% vāciešu un 90% austriešu vēlas “jaunu saimniekošanas kārtību”. “Koplabuma ekonomika” ir pilnīgi alternatīva saimniekošanas kārtība, kas balstās uz 20 stūrakmeņiem, pie kam runa nav par kārtējām alternatīvas kustības prasībām pret šobrīd valdošajām institūcijām, bet par inspirācijām un diskusijas rosināšanu ar citām nobriedušām alternatīvām, tā vienai otru papildinot un apaugļojot. Apspriežot un rūpīgi tiešā, demokrātiskā procesā izsverot, tās jānovied līdz vienprātībai. Šim nolūkam varētu kalpot sākumā komunāli, vēlāk nacionāli vai ES līmenī no apakšas izveidoti saimnieciskie konventi, kuros tiktu atlasīti visefektīvākie priekšlikumi un tad sagatavoti balsošanai. Balsošana būtu demokrātiski suverēna, proti, tautas pienākums. Tā varētu rasties pirmā patiesi demokrātiska saimniekošanas kārtība. Zemāk tiek piedāvāti tās galvenie stūrakmeņi, kuri domāti apspriešanai un tālākai attīstīšanai:

1. Koplabuma ekonomika balstās vērtībās, kas ļauj mums dzīvot kopā: tā ir uzticēšanās, cieņa, sadarbība, solidaritāte un dalīšanās. Šīs ir **pamatvērtības**, kas ierakstītas mūsu **konstitūcijā**. Pēc aktuāliem zinātniskiem pētījumiem

¹ Attac – sabiedriska antiglobālistiska organizācija.

veiksmīgas savstarpējās attiecības ir tās, kas visstiprāk motivē cilvēkus un dara viņus laimīgus.

2. Likumdošana saimniecības jomā tiks pārorientēta no peļņas kāres un konkurences uz **vēlmi pēc koplabuma un sadarbību**. Uzņēmumi tiks apbalvoti par savstarpēju palīdzību un sadarbību. Kon(tra)kurence joprojām būs iespējama, taču nebūs izdevīga.
3. Saimnieciskos **panākumus** vairs nevērtēs pēc saimnieciskajiem līdzekļiem (naudas, kapitāla, peļņas), bet pēc tādiem mērķiem kā līdzcilvēku vajadzību apmierināšana, dzīves kvalitātes uzlabošana, koplabums. Makro jeb tautsaimniecības līmenī BIP (bruto iekšējais produkts) kā efektivitātes rādītājs tiks nomainīts ar **koplabuma produktu**: mezo jeb uzņēmumu līmenī finanšu bilanci aizvieto **koplabuma balance**; makro jeb investīciju līmenī visi kredītu pieprasījumi tiks **pārbaudīti pēc koplabuma kritērijiem**.
4. Koplabuma balance būs uzņēmumu **galvenā balance**. Jo labāka ir uzņēmuma koplabuma balance tautsaimniecībā, jo lielāks ir koplabuma produkts. Uzņēmumiem ar labu koplabuma bilanci pienāksies **juridiskas priekšrocības**: zemāki nodokļi un muitas nodevas, izdevīgāki kredīti, priekšrocības sabiedrisko iepirkumu gadījumā, pētniecības programmu finansējumā utt. Tādejādi ētiski, ekoloģiski un reģionāli produkti un pakalpojumi kļūs lētāki par neētiskiem, un tirgū tiem būs labvēlīgāka situācija.
5. **Finanšu balance** kļūs par līdzekļu bilanci. **Finanšu peļņa** vairs nebūs **mērķis**, bet **līdzeklis**, kas kalpos jaunu uzņēmuma mērķu sasniegšanai, proti, kā ieguldījums vispārējā koplabumā. Peļņa tiks izmantota reālām investīcijām (ar sociālu un ekoloģisku pievienoto vērtību), kredītu atmaksāšanai, ierobežotiem uzkrājumiem, ierobežotām izmaksām līdzstrādniekiem, kā arī citu uzņēmumu bezprocentu kreditēšanai. Peļņu nedrīkstēs izmantot investīcijās finanšu tirgos (tādas iespējas vispār vairs nebūs), ļaunprātīgā citu uzņēmumu uzpirkšanā, izmaksās cilvēkiem, kuri nestrādā uzņēmumā, vai ziedojumos politiskām partijām. Kā atbalsts šādiem uzņēmumiem **netiks prasīts peļņas nodoklis**.
6. Tā kā peļņa vairs nebūs mērķis, bet līdzeklis, uzņēmumi varēs sasniegt **optimālāko apjomu** pēc saviem ieskatiem. Viņiem vairs nedraudēs "aprišana" no koncernu puses un zudīs nepieciešamība augt un audzēt kapitālu konkurences dēļ. Visi uzņēmumi tiks atbrīvoti no **piespiedu augšanas un savstarpējas aprišanas**.
7. Pateicoties iespējai mierīgi un bez spiediena sasniegt optimālo apjomu, radīsies daudz mazu uzņēmumu visās saimniecības nozarēs. Tā kā vairs

nebūs nepieciešamības augt, tiem būs vieglāk **kooperēties un solidarizēties ar citiem uzņēmumiem**. Viņi varēs savstarpēji dalīties zināšanās, ar tehnoloģijām, pasūtījumiem, darba spēku vai palīdzēt viens otram ar bezprocentu kredītiem. Par to viņi tiks apbalvoti ar labu koplabuma bilances rezultātu – nevis uz citu uzņēmumu rēķina, bet gan to labā. Uzņēmumi veidos solidāru mācīšanās kopienu, saimniecība kļūs par **win-win iekārtu**.

8. Ienākumu un īpašumu nevienlīdzība tiks ierobežota demokrātisku diskusiju un lēmumu pieņemšanas ceļā: piemēram, lielākais ienākums nedrīkstēs desmitkārtīgi pārsniegt likumā noteiktā mazākā ienākuma apmēru; privātīpašums, piemēram, 10, 20 vai 30 milj. eiro uz personu; dāvinājumi un mantojumi, piemēram, 500 000 eiro uz personu; ģimenes uzņēmumā, piemēram, 10 milj. eiro uz bērnu. Šo summu pārsniedzot, mantojuma īpašums caur “Paaudžu fondu” tiks sadalīts visiem nākamo paaudžu locekļiem kā “demokrātisks pūrs” vai “negatīvs mantojuma nodoklis”: vienāds “starta kapitāls” nozīmē vienlīdzīgākas iespējas. Precīzas robežas noteiks saimnieciskais konvents demokrātiskā ceļā.
9. Lielos uzņēmumos (piemēram, sākot no 250 darbiniekiem) balstiesības un tiesības uz īpašuma daļu pakāpeniski pārņems darbinieki un sabiedrība. Sabiedrība var tikt pārstāvēta ar tieši ievēlētiem **“reģionāliem saimnieciskajiem parlamentiem”**. Valdība nekādā veidā nedrīkstēs iejaukties sabiedrisko uzņēmumu darbā.
10. Tas attiecas arī uz **demokrātiskiem almendiem**², trešo īpašnieku kategoriju līdzās mazo uzņēmumu vairākumam un jauktiem (*gemischt besessenen*) lieluzņēmumiem. Demokrātiskie almendi ir noteikta “*Commons*” forma – sabiedriski saimnieciski uzņēmumi izglītības, veselības, sociālajā, mobilitātes, enerģijas un komunikācijas jomā: “esamības nodrošinātāji”.
11. Viens no svarīgākajiem almendiem ir **demokrātiska banka**. Tāpat kā visi pārējie uzņēmumi, tā kalpos koplabumam un, kā visi demokrātiskie almendi, tiks demokrātiski suverēni (nevis valdības) kontrolēta. Tās galvenais devums būs pilnas naudas konti, maksājumu aprīte, ētiski uzkrājumi un kredīti, kā arī līdzdalība reģionālajās **koplabuma biržās**. Valsts savus **parādus** finansēs primāri ar **centrālās bankas bezprocentu kredītiem**. Centrālajai bankai piederēs **naudas emitēšanas monopols (suverēna nauda)**, un tā apkalpos pārlikto **kapitāla plūsmu**, lai nepieļautu nodokļu noplūdi. **Finanšu tirgi** to pašreizējā formā vairs neeksistēs.

² Allmende (vāc.) – sabiedriska (zemes) īpašums.

12. Pēc Džona Meinarda Keines (*John Maynard Keynes*) priekšlikuma tiks organizēta **globāla valūtu kooperācija** ar globālu aprēķina vienību (“globo”, “terra”) starptautisku saimniecisko sakaru nodrošināšanai. Lokālā līmenī nacionālo valūtu varēs papildināt reģionālā nauda. Lai izsargātos no negodīgiem tirgotājiem, ES iniciēs **godīgas tirdzniecības zonu** (koplabuma zonu), kurā vienādi standarti vai muitas nodevas orientēsies pēc ražojošā uzņēmuma koplabuma bilances. Tālākais mērķis ir **koplabuma zona pēc ANO** (Apvienoto nāciju organizācijas) **vienošanās**.
13. **Dabai** tiks piešķirta **pašvērtība**, tā **nebūs privātīpašums**. Ja būs nepieciešams zemes gabals dzīvošanai, ražošanai vai lauk- un mežsaimniecībai, varēs saņemt ierobežotu platību par brīvu vai par lietošanas nodevu. Piešķiršanu noteiks ekoloģiskās garantijas un konkrētais izmantojums.

Līdz ar to tiks pielikts punkts zemes uzpirkšanai, neierobežotiem īpašumu uzkrājumiem un spekulācijai ar nekustāmajiem īpašumiem. Attiecīgi tiks atcelts arī **pamatīpašuma nodoklis**.
14. Mērķis vairs nebūs ražošanas pieaugums, bet ekoloģiska **dabas resursu patērēšana** (personu, uzņēmumu un valstu darbības sekas), kas tiks **reducēta līdz globālas ilgtspējas līmenim**. Politiskām, sociālām, kulturālām un saimnieciskām tiesībām pievienosies **ekoloģiskās tiesības**: ikgadējā planētas Zeme dāvana bioresursu formā tiks sadalīta starp visiem cilvēkiem un kā ekoloģiskas lietošanas tiesības ik gadu ievadīta visos eko-kontos. Šīs tiesības vienlaicīgi būs planētas aizsardzības tiesības. Vienādas tiesības visiem – patiesi liberāls un ilgtspējīgs pasākums.
15. Peļņas darba laiks pakāpeniski tiks reducēts līdz lielākajai cilvēku daļai vēlamam apmēram, piemēram, 20 – 30 stundām nedēļā, tādejādi atbrīvojot laiku trīs pārējiem darba laukiem: aprūpei (bērni, slimi un veci cilvēki), darbam sev (personības attīstība, māksla, dārzs, brīvais laiks), kā arī politiskajam un sabiedriskajam darbam. Šādas laika sadales rezultātā mainīsies cilvēku dzīves stils: viņi mazāk patērēs, būs veselāki un aktīvāki.
16. Katrs **desmitais gads** profesijā **būs brīvs** un tiks finansēts no beznosacījuma pamatienākuma. Šajā brīvajā gadā cilvēki varēs darīt, ko vēlas. Šis pasākums atvieglos darba tirgu par 10% – jau ilgu laiku pastāvošo vidējo bezdarba procentu ES.
17. Reprezentatīvā demokrātija tiks papildināta ar **tiešās un līdzdalības demokrātijas** elementiem un attīstīta līdz **suverēnai demokrātijai** (lat. *superanus* = “visam pāri stāvošs”). “Suverēns” nozīmēs tiesības, piemēram, veidot un mainīt konstitūciju; ievēlēt, pārvēlēt un koriģēt konkrēto valdību;

patstāvīgi ierosināt un pieņemt likumus; kontrolēt pamatapgādes jomas – naudu, enerģiju un ūdeni; balsot par noteiktiem aktuāliem priekšlikumiem un uzdot valdībai noslēgt starptautiskus līgumus.

18. Visiem 20 koplabuma ekonomikas koncepta stūrakmeņiem jānobriest plašu diskusiju procesā, pirms tie tiks nodoti tieši ievēlētam **saimnieciskajam konventam** un izdiskutēti līdzās citām iniciatīvām. Konvents sagatavos gala lēmuma alternatīvas. Galīgie varianti tiks demokrātiski suverēni un **sistēmiski novesti līdz vienprātībai**. Pieņemtie priekšlikumi tiks iekļauti konstitūcijā kā saimnieciskā daļa, kas jebkurā brīdī var tikt suverēni labota. Demokrātijas attīstīšanai var veidot arī citus konventus: **izglītības, mediju, labklājības, demokrātijas u.c.**
19. Lai cilvēkus jau bērnībā iepazīstinātu ar koplabuma ekonomikas vērtībām un arī to praktizētu, izglītības sistēmai jāorientējas uz koplabumu. Tas prasīs cita veida skolas un citu mācību saturu: piemēram, jūtu mācību, vērtību mācību, komunikācijas mākslu, demokrātijas principus, dabas pārdzīvošanu, ķermeņa sensibilizāciju un mākslinieciskos rokdarbus.
20. Tā kā koplabuma ekonomikā uzņēmuma panākumiem būs pavisam cita nozīme, nekā tā ir šodien, tiks prasītas arī **citas vadības kvalitātes**: vairs netiks meklēti bezkaunīgākie, egoistiskākie un racionālistiskākie menedžeri, bet cilvēki, kuri spēj rīkoties sociāli atbildīgi un kompetenti, ir līdzjūtīgi un empātiski, darbinieku līdzdalību uzņēmuma darbībā saredz kā iespēju un ieguvumu un domā stratēģiski tālu uz priekšu. Šie cilvēki rādīs jaunu piemēru.

Koplabuma ekonomika nav ne vislabākais saimniecības modelis, nedz arī tā galīgais variants, bet tikai **iespējamais solis nākotnē**. Tas ir **kopīgi attīstāms process**, kas meklē sinerģiju ar līdzīgiem ierosinājumiem. Pateicoties kopīgam daudzu drosmīgu un atbildīgu cilvēku nolīgumam, var tikt radīts kaut kas principiāli jauns. Realizācija pieprasa dziļu motivāciju un pašatbildību, juridisku un politisku atbalstu, kā arī suverēnu apziņu. Visi cilvēki, uzņēmēji, kopienas, organizācijas un institūcijas var un tiek sirsnīgi aicināti piedalīties šādas saimnieciskās iekārtas turpmākā attīstīšanā!

Piedāvājiēt konkrētas alternatīvas! Atbalstiet koplabuma ekonomiku!

Stéphane Hessel